

Miloš Jesenský

Onen svet

Čo sa s nami stane po smrti? Ako vyzerá onen príslovečný svet na druhej strane? A budeme vôbec žiť po ukončení našej pozemskej púte? To sú nepochybne otázky, ktoré človeka fascinujú oddávna. Kniha, ktorá svojho času patrila v nemecky hovoriacich krajinách k bestsellerom sa od svojho prvého vydania v polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia zaradila medzi dnes už klasické tituly a k našim čitateľom sa dostáva v aktuálnom edičnom počíne nakladateľstva Grada. Jej autor, dnes už zosnulý Johannes Hemleben (1899-1984) vyštudoval prírodné vedy, ale svoj život nakoniec zasvätil predovšetkým duchovnej práci v pre kresťanskú komunitu.

Ako autor sa stal známy predovšetkým biografiami Theophrasta Paracelsa, Galilea Galileiho, Charlesa Darwina, Teilharda de Chardina či Rudolfa Steinera, v ezoterických kruhoch však knihami vydavateľstva Urachhaus - „Človek a jeho pozemský osud“ (1974), „Prvopočiatok a cieľ - spoločná cesta Zeme a človeka“ (1976) a „To sme nechceli - zmysel a tragika prírodovedy“ (1978). V obsiahlej štúdií „Onen svet“ s podtitulom „Predstavy ľudstva o živote po smrti od Egyptskej knihy mŕtvych po súčasnosť“ sa k nášmu čitateľovi dostáva nielen hodnotná rekapitulácia starých textov a predstáv, ale aj strhujúce svedectvo o zážitkoch blízkej smrti či výskumoch v oblasti parapsychológie.

Duchovná bezradnosť Európy

Európu v priebehu minulého storočia, práve tak ako aj v súčasnosti zaplavujú rozmanité spirituálne ponuky Východu i Západu. Predovšetkým z Ázie sa na nás valia nespočetné obmeny jogínskych učení vychádzajúcich z budhizmu - od relaxačných cvičení cez transcendentálnu meditáciu až po množstvo „zaručene účinných“ rád pre cvičenie tela a mysle za účelom „duchovného vývoja“. To však podľa Johannesu Hemlebena zákonite muselo viesť do duchovnej dimenzie Starého kontinentu ťažko zvládnuteľný zmätok:

„Úspešnosť agitácie z Východu i Západu ukázala strašnú bezmocnosť dnešného Európana. Pokiaľ si uvedomíme, že sa európsky duch vyvíjal pod patronátom veľkých gréckych filozofov Platóna, Aristotela a ranej kresťanskej spirituality so starozákonným pozadím, je táto situácia ťažko pochopiteľná. Ved' silnejším ako všetka spirituálna tradícia sa ukázal byť duch materializmu, nesený exaktnými prírodnými vedami. Dnes ovláda a utvára život globálna civilizácia, ktorá vyšla z Európy. Ako priemysel a technika formuje tvár ľudí a krajín. V pomerne krátkej dobe boli nivelizované zemepisné a kultúrne rozdiely medzi národmi.“

Tento rozhodujúci obrat od života zakoreneného v stredoveku, ktorý nám odkázal mnohé tradície len pozvoľna sa rozplývajúce v priebehu stáročí, v posledných dekádach omnoho búrlivejšie, ako si vôbec dokážeme predstaviť, ku globalizáciou kypiacemu spoločenskému životu modernej doby neprebíha bez zložitého zápasu, čo však autora v žiadnom prípade neprivádza k pesimizmu a dešpektu: „Zaplatili sme

stratou všetkých starých väzieb, tisícročné názory boli zasiahnuté v samotnej svojej podstate. Aj ľudské vedomie o onom svete (večnom, nadzmyslovom) prešlo zmenou. V priebehu stáročí sa vytrácalo, zatiaľčo pribúdalo vedomie o svete tunajšom (pomínuteľnom, zmyslovom). Napriek tomu je potrebné pevne trvať na tom, že nadobudnutie súčasného jasného vedomia je ziskom, pre ktorý sa strata tradícií vyplatila. Všetky cesty k novému vedomiu o onom svete musia byť preto zodpovedané získaným vedomím sveta terajšieho.“

A práve na túto náročnú výzvu sa Johannes Hemleben dôkladne pripravil. Vo svojej knihe totiž podáva súhrnný historický popis myšlienok ľudstva na tému posmrtného života za neutíchajúceho pátrania po pravde z pozície súčasného vedomia. Nadľudská úloha, ak budeme o tom premýšľať, autor si však nekládol za cieľ (aj tak sotva splniteľný), aby bol jeho prehľad úplný. Skromnejšou, napriek tomu však rešpekt budiacou ambíciou jeho diela ostáva reprezentatívny výber svedectiev zo všetkých kultúrnych dôb a výroky ich autorov tak, aby sme dokázali identifikovať základný charakter európskeho myslenia o svete „za prahom“ pozemskej skutočnosti.

Hemlebenovo bádanie o smrti

Snaha o poznanie podstaty smrti a porozumeniu otázke záhrobného života je stará ako ľudstvo samo. Až do doby, kedy nedošlo k búrlivému rozvoju prírodných vied, boli „nebesá“, tak obdivované stredovekými metafyzikmi jasné a priezračné, preto sa všeobecne nespochybňovala realita posmrtného bytia. Nástupom exaktného poznávania sveta od štruktúry atómov až po vzdialené galaxie sa však „duchovný“ horizont zatemnil a v miere, v akej sa tunajší svet objasnil sa ten druhý pre naše vedomie uzavrel za zdanlivo neprekonateľnú hranicu.

„Každá hranica má svoje tam a tu,“ píše Johannes Hemleben. „To platí vo fyzickej rovnako ako aj v duchovnej oblasti. Hovoríme o hraniciach vo všetkých nám známych vrstvách bytia. Pokiaľ človek nepozná svoje hranice, či už hranice so susedovou záhradou alebo hranice vlastných síl, pocíti následky. Prekračovanie hraníc podlieha zvláštnym zákonom. Kto na ne dostatočne nedbá, vydáva sa do nebezpečenstva.“

V tom môžeme s autorom vrelo súhlasiť - moderný človek je spravidla spokojný, ak svoj život vníma medzi hranicami narodenia a smrti, ako určitú, časom vymedzenú enklávu bytia. Otázky typu „Čo bolo pred narodením?“, „Čo bude po smrti“ sa v našej mysli síce objavujú, ale väčšinou ich odsúvame do úzadia alebo na ne iba povrchno zodpovedáme:

„Dodajme, že v predstavách o živote po smrti sa príliš ľahko môže želanie stať otcom myšlienky. Čo však platí pre prírodovedca, je samozrejme vyžadované aj od toho, kto chce poznať onen svet na druhom brehu. Je to objektívna vecnosť, vecná objektivita voči veci samotnej. Dejiny takzvaného špiritizmu ponúkajú dostatok príkladov, aká ťažká je dnes pre človeka takáto myšlienková disciplína. Bez nej je objektívna náuka o zomretých nemysliteľná.“

A práve kniha nemeckého autora je takýmto vecným zamyslením nad objektivnosťou poznania toho, čo tradície hovoria o našom osude na „onom svete“.

Odkiaľ a kam kráčame

Je iba prirodzené, ak si kladieme príslovečnú otázku odkiaľ a kam kráčame. Odpoveď, že ľudský život prebieha od narodenia do smrti je pritom vymedzená empiriou v pozemskom svete. Johannes Hemleben však presvedčivo argumentuje, že náš tunajší život nemôžeme riadne preskúmať bez vnímania sveta večného, ktorý v ňom pôsobí. Podľa neho je každý človek tu na zemi vyjadrením nadzmyslového sveta uprostred zmyslového bytia. „Nebo“ a „peklo“ sú stavmi života po smrti, pričom nemusíme nevyhnutne zomrieť, aby sme zakúsili onen svet chápaný práve v týchto dvoch antagonistických polohách: *„V nás a prostredníctvom nás je oboje na zemi prítomné.“*

Ako ezoterický prúd aj v západnom myslení podľa Hemlebena existovalo vždy poznanie, že cieľom posmrtného života duše nie je zotrvať v blaženosti na onom svete tak dlho, ako bude existovať pozemský svet. Upozorňuje, naopak, na vieru v to, že sa vyvíjajúci človek objavuje na zemi opakovane, aby sa stával skúsenejším, zrelším a uvedomelejším.

Túto myšlienku potom dokumentuje na textoch Egyptskej knihy mŕtvych, ako aj u Homéra, ktorého si starovek ctí podobným spôsobom ako stredovek kresťanských svätcov. Svedčia o tom mramorové busty, ktoré zobrazujú Homéra ako „slepého vešca“, pretože podľa názoru antických filozofov sa slnečné svetlo tohto sveta uzatváralo človeku, ktoré mu bola daná schopnosť vnútorným zrakom sledovať život a utrpenie tieňov ľudských bytostí v podsvetí. Podobný motív o mnoho stáročí neskôr využije aj Goethe, ktorého Faust v okamihu smrti oslepne, aby sa pred ním otvoril úplne iný svet.

Knihou ďalej pokračuje zmienkami o „druhom svete“ obsiahnutými v Starom zákone - kto sa však domnieva, že tu objaví početné svedectvá o záhrobie dospeje spolu s autorom k prekvapujúcemu zisteniu, že o živote po smrti sa tam nachádza iba veľmi málo: *„Náboženstvo a zbožnosť Izraelitov boli obrátené k národu a zemi. Ich Boh bol bohom ich národa, pokrvnosti a posvätnéj pôdy, ktorú prisúdil vyvolenému ľudu. Prejsť smrťou znamenalo pre žida spojiť sa opäť s otcami a praotcami.“*

Významnou postavou v Hemlebenových úvahách je antický filozof Pythagoras zo Samosu, všestranný génius stojaci na hranici vekov, ktorého podobu nám v školských laviciach žalostne zredukovali iba do podoby autora základnej vety euklidovskej geometrie: *„Ako zasvätenec starých mystérií a ako samostatný mysliteľ zhromaždil okolo seba žiakov ezoterickou rade, ktorý bol udržiavaný náukou, obradmi a príkazom zachovávaní tajomstiev. Napriek tomu do okolia prenikali pytagorejské myšlienky, ktoré boli uchované budúcim generáciám. Tak Pythagoras hlásal tiež starú, indickú, Buddhom obnovenú náuku o „sťahovaní duší“. Žiadny jednotlivý človek nežije medzi zrodením a smrťou iba jedenkrát, ale sa po určitej dobe znova narodí.“*

Táto náuka bola kresťanstvom oficiálne zamietnutá, dodnes je však väčšinou ľudstva pridŕžajúceho sa východných tradícií po tisícročia uznávaná za pravdu. A tak sa nemecký osvietenec filozof Gotthold Lessing s odkazom na túto pôvodnú samozrejmosť človeka vo svojej „Výchove ľudského pokolenia“ z roku 1780 právom

mohol spýtať: „Je táto hypotéza preto taká smiešna, že je jedno z najstarších? Pretože ľudský rozum, skôr ako ho rozptýlilo a oslabilo sofistické balamutenie, tomu ihneď prepadol?“

Neznáma púť do večnosti

Hoci doktrína o prevteľovaní bola cirkevnými kruhmi potláčaná ako kacírske učenie, mnoho mysliteľov v novoveku sa ku reinkarnácii hlásilo - spomedzi nich spomeňme napríklad Giordana Bruna, Gottholda Lessinga, Johanna Wolganga Goetheho, Francoisa Maria Voltaira, Christiana Morgensterna či Rudolfa Steinera, čo Johannes Hemleben ilustruje v jednotlivých kapitolách pútavým a názorným rozprávaním. Opačne k názoru východnej mystiky o rozplynutí duše vo všeobjímajúcej nirváne prijíma západná kultúra evolúciu ľudstva v zmysle rastu individuálnej osobnosti. Dosiahnutie takéhoto náročného cieľa však podmieňuje prekonaním egoizmu nezištnosťou, aby sa dosiahla vzájomná harmónia ľudského spoločenstva, čo považuje autor „oného sveta“ za zásadné:

„Takto môže ríša, ktorá nie je z tohto sveta, napriek tomu v tomto svete pôsobiť. Pokiaľ ale v ďalekej budúcnosti tento svet zanikne, musí mať vyzretý človek takú schopnosť, aby vybudoval nový svet, nové nebo a novú zem. Podľa Jánovej apokalypsy je to svet, v ktorom už niet smrti a v ktorom nový človek sám tvorivo pôsobí. Avšak je to perspektíva budúcnosti, ktorá má s populárnou vierou v pokrok málo spoločného. Kto premýšľa apokalypticky, tiež vie, že moc smrti a mocnosti pekiel neopustia pole bez boja. Preto je potrebné počítať s tým, že prichádzajúce storočia nebudú o nič pokojnejšie ako to naše a tie minulé.“

To však nie je dôvod k dešpektu a pesimizmu. Hlboký a potešujúci odkaz Hemlebenovej knihy spočíva predovšetkým v tom, aby sa každý človek naučil prekonávať pocit neúčinnosti svojej existencie a viedol život sub specie aeternitatis, teda zo správne chápaného hľadiska večnej existencie na zemi. Na nudu a nedostatok dramatickosti si pritom akiste nebude musieť sťažovať.

Hemleben, Johannes: Onen svět. Představy lidstva o životě po smrti od Egyptské knihy mrtvých po současnost. Z nemeckého jazyka preložil Karel Dolista, Grada Publishing, Praha 2011, 264 s.